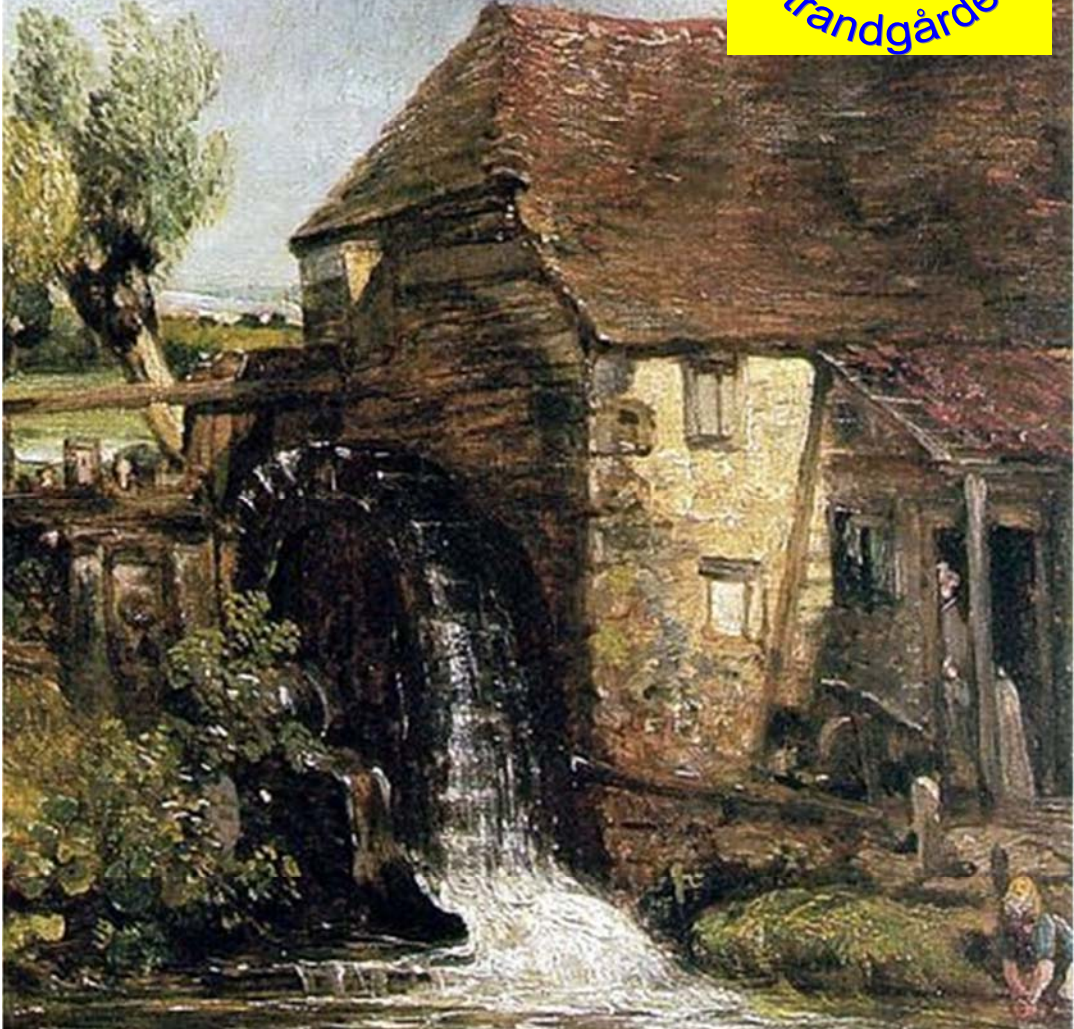

Nr. 141 - 21. årgang
Oktober 2023

Strandgårdsbladet

Se side 9

**SOLGT
ELLER
GRATIS***

Går du med **tanker** om at
sælge dit sommerhus?

**FÅ EN GRATIS
SALGSVURDERING**

Vælg home HOLBÆK
Kontakt os allerede i dag på tlf. 59 43 59 59.

*Hvis det ikke lykkes os at sælge din bolig, så betaler du kun for tilstandsrapport, el-installationsrapport og energimærke.

HOLBÆK
v/ Michael H. Jørgensen a/s
Lalbæk 13
4300 Holbæk
holbaek@home.dk
Tlf. 59435959
Ejendomsrådgiver for Danske Bank koncernen

home
Kom godt hjem

Nyt fra bestyrelsen

Orientering om den nye postkasselov

Som omtalt i sidste nummer af Strandgårdsbladet betyder den kommende nye postkasselov, at sommerhusområder som vores skal opsætte postkasser samlet et centralt sted i bebyggelsen.

Indtil videre har vi kun haft adgang til teksten i det politiske forlig, der lå bag den nye postkasselov. Men der foreligger nu en bedre beskrivelse af, hvad der vil blive krævet fra myndighederne til de nye postkasser. Og det vigtige for Strandgården er, at sommerhusområder som vores først skal have de nye postkasser opsat senest 1. januar 2026. Det giver os heldigvis lidt luft, for det oprindelige politiske krav var, at postkasserne skulle være opsat med udgangen af dette år. Har du lyst til at vide mere, kan du gå ind på linket www.nypostlov.dk.

Bestyrelsen har forhørt sig hos en enkelt leverandør, og udgiften til et postkasseanlæg ligger omkring kr. 1.000 pr. parcel.

Bestyrelsen vil naturligvis følge lovforslagets gang. Vi synes også, det er naturligt, at emnet kommer op på næste generalforsamling, hvor vi vil høre medlemmerne om deres syn på finansieringen. Foreningens økonomi kunne godt gå hen og være stærk nok til at bære hele eller i hvert fald en større del af udgiften.

Det fremgår i øvrigt af myndighedernes orientering, at der er mulighed for enkelte parceller til at blive undtaget fra ordningen, så ejerens post stadig bliver bragt til postkassen ved parcellen. Den enkelte grund-ejer skal selv søge om undtagelsen. Der skal dog fortsat opsættes en postkasse til parcellen i det fælles anlæg. Den vil i givet fald blive mærket med henvisning til, at post skal afleveres direkte ved parcellen.

Bestyrelsen foreslår, at de nye postkasseanlæg placeres i forbindelse med udhængsskabene ved de to stamveje, og således at Tværvej bliver knyttet til Vest. Der er færre parceller i Vest end i Øst, så det vil give den mest balancerede størrelse af anlæggene.

Foreningens kasserer *Jonatan Møller Sousa*, Tværvej 8, har påtaget sig at være bestyrelsens ansvarlige for forholdene omkring den nye postkasselov. Vi benytter lejligheden til at bringe et billede af Jonatan. Det ses til højre.

Klipning af fællesarealerne

Der er planlagt klipning af det nedre fællesareal mellem bebyggelsen og strandkanten i løbet af efteråret. Det vigtigste formål er, at bevoksningerne af klitrose vil blive fjernet. Det bliver dog ingen let opgave, for der ligger en del sten i området, der skal markeres, så maskinstationen, der udfører arbejdet, kan skåne deres maskineri.

Nogle af parcelejerne klipper fortsat græsset på fællesarealerne foran deres grunde ned mod vandet. Bestyrelsen henstiller til, at denne praksis ophører, så vi overalt i foreningen følger Holbæk kommunes retningslinier med klippetidspunkter. De er opstillet ud fra, at der skal tages hensyn til områdets vilde fugle og deres ynglesæson. Her er den korte version, som vi modtog i en Email fra kommunen:

1. → *"Høslæt/slåning må af hensyn til fuglelivet finde sted fra 1. juli til 30. april.*
2. → *Der må ikke slås flere gange årligt, så arealet kommer til at fremstå som græsplæne.*
3. → *Der accepteres, at der er slået stier igennem beskyttet natur, men disse skal ikke være bredere end højst nødvendigt.*
4. → *Rydning af opvækst af træer og buske må ske i perioden fra 1. november til 31. marts.*

Det skal her nævnes, at græsning eller høslæt er en god pleje af arealerne, da det sikrer lys til de mindre planter. Dette kan være med til at fremme en rigere flora. Disse steder vil man anbefale et årligt høslæt.

Man må dog ikke begynde at slå arealerne så mange gange om året, at de fremstår som græsplæner. Dette er en ændring af naturtilstanden på arealerne til det dårligere.

Det er også tilladt at rydde opvækst af træer og buske, især hvis det er invasive arter som Rynket rose. Dette skal blot ske i perioden 1. november til 31. marts."

Dato for næste generalforsamling

Ved den seneste generalforsamling d. 23. april 2023 blev datoen søndag d. 21. april 2024 foreslået til næste års generalforsamling. Men generalforsamlingen plejer at ligge på en lørdag, så det burde nok rettelig have været lørdag d. 20. april 2024.

Der er bare det, at lige på den dag er det meste af bestyrelsen forhindret i at deltage. Så datoen ændres i stedet til **lørdag d. 27. april**.

Foråret er jo konfirmationstid, så områdets forsamlingshuse var alle booket denne dag, og hvad gør man så? Tja, vi har i stedet lejet et lokale i "Huset På Næsset". I kender det alle, for det ligger lige over for Udby Brugs.

Lokalet hedder "Værkstedet " og det kan rumme 36 personer, hvilket vi forventer er mere end rigeligt til os. Sidste år var vi omkring 24 personer i alt til generalforsamlingen.

Foreningens havedage – en lille snak om fællesskab og frivillighed

Arbejdet med *opsætning af badebroen* - og *nedtagningen* om efteråret – har generelt været klaret tilfredsstillende. Måske lige bortset fra broopsætningen i foråret, hvor mangelfuld indkaldelse betød, at ganske få frivillige måtte gennemføre opsætningen, har vi normalt kunnet samle de nødvendige omkring 12 personer til arbejdet. Således også til nedtagningen i år, hvor broen kom ind på bare to timer, og hvor deltagerne i arbejdet også kunne nyde en hyggelig frokost sammen bagefter.

Da den nuværende bestyrelse tiltrådte for tre år siden, var det med en fast programmerklæring om, at der skulle laves flere fælles aktiviteter for beboerne i foreningen. Det kunne enten være som arbejdsdage, hvor vi arbejdede med fællesarealerne, eller som sociale tiltag, hvor vi bare var sammen i mere eller mindre festligt lag.

Vi må være ærlige og sige, at foreløbig har det ikke slået særlig godt an, selv om initiativerne har været mange. På den sociale side har deltagerantallet f.eks. mildt sagt været temmelig begrænset både til Skt. Hans aften på stranden og til nytårskur hos formanden.

Hvad angår havedagene, har de været gennemført 2 gange. Begge gange har størstedelen af deltagerne været bestyrelsens egne medlemmer og familie, mens antallet af øvrige deltagere fra bebyggelsen har kunnet tælles på en enkelt hånd. Det er selvfølgelig ikke tilfredsstillende. Men en tak til dem, der kom, er på sin plads her.

I en bebyggelse med 50 år på bagen som Strandgården har, vil der løbende være masser af vedligehold. Vi taler om arbejder som beskæring af akacietræerne mod øst, maling og andet vedligehold af havetraktorskuret, beskæring andre steder i området, ikke mindst mod Bjergskovvej, lejlighedsvis rydning af telefongrunden, vedligeholdelse af det ryddede areal ved bålpladsen, lugning af petanquebanen, oma. De fleste af disse arbejder **SKAL** udføres, og hvis vi ikke gør det selv, skal vi hyre folk ind udefra til at gøre det.

Vil vi virkelig det?

Det har vi diskuteret i bestyrelsen, og der er enighed om, at vi helst vil give fællesskabet en chance til. Vi må derfor se, hvordan det går til den kommende havedag søndag d. 15. oktober.

Så hermed en stor opfordring til alle foreningens beboere om at møde op til havedagen. Det kan godt være at knæene knirker eller gigten i håndleddene generer, at moster Agda længe har meldt sin ankomst til frokost, eller at man lige den dag havde besluttet at sove længe – men mød alligevel op til havedagen og vær med til at gøre noget for vores fællesskab. **Der er start kl. 10 ved petanquebanen og vi slutter til frokost.**

Plæneklipperservice.dk

v/ Torben Gundersen

Landevejen 83, 4532 Gislinge

**Salg, service og reparationer af
have-park maskiner**

Service af almindelig plæneklipper:

Motorolie, tændrør, luftfilter skiftes, slibning af kniv, motor justeres.

Pris 500 kr. inkl. moms

*

TILBUD

Service af almindelig havetraktor:

Motorolie, tændrør, luftfilter skiftes, slibning af knive, remme efterses, dæktryk kontrolleres.

Pris 1.295 kr. inkl. moms

*

***Vi sælger og servicerer have-park maskiner
og reservedele til:***

Stiga, Texas, Partner, McCulloch, Flymo,
Briggs & Stratton, Efco, Honda, Tecumseh, Alko, Ginge,
Stihl, Husqvarna, Jonsered,
Variant trailere, m.fl.

Ring eller kig forbi for et uforpligtende tilbud.

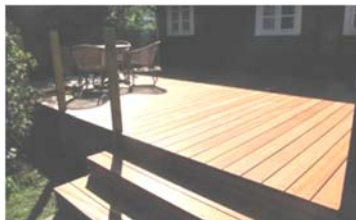
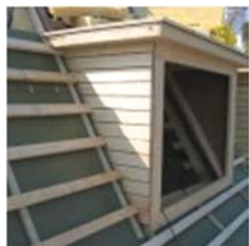
Tlf. 28 15 65 25

Plæneklipperservice.dk * www.plæneklipperservice.dk

TJ Tømrrerservice

(kun et stenkast fra Strandgården, lige ved Audebo dæmningen)

Vi har stor erfaring indenfor:
Tagrenovering / Vinduesudskiftning
Enfamiliehuse / sommerhuse
Forsikringskader

*Vi er et kvalitetsbevidst tømmer og snedkerfirma, v./
Tømrrermester Tommy Woxholt, og Tømrrermester Jørn Løvenhorst.*

TJ Tømrrerservice

Audebo Skolevej 14 - 4300 Holbæk

www.toemrrerservice.dk * tj@toemrrerservice.dk

Tommy 2162 3130

Jørn 2025 6436

Ring til os

og få en snak om dine planer, og en fast pris på dit byggeprojekt

Fra Vitas køkken

Denne gang vil jeg gerne videregive en opskrift, som jeg på et tidspunkt fik fra en kollega, så jeg aner ikke, hvorfra opskriften oprindeligt er nappet - sikkert fra en fransk kokebog. Der findes dog utallige udgaver af opskriften på nettet.

Det drejer sig om en før-middag-snack, som smager skønt serveret med vin, eller hvad man nu har lyst til. **Gougères** skal efter min mening nydes nybagte - og gerne i rigtig godt selskab.

GOUGERES

Ca. 24 stk.

(vandbakkelser med ost)

2½ dl vand

125 g smør i terninger

½ tsk. salt

Et drys cayennepeber

Et drys revet muskatnød

115 g mel, sigtet

4 æg

115 g Gruyère- eller Comté-ost i fine terninger

Forvarm ovnen til 200 grader.

Bland vand, smør, salt, cayenne og muskatnød i en gryde og bring blandingen i kog. Fjern gryden fra varmen og tilsæt melet på en gang. Pisk kraftigt indtil blandingen slipper grydens sider.

Lad blandingen køle let af.

Pisk derefter æggene i et ad gangen. Pisk grundigt efter hvert æg, indtil blandingen er tyk og blank. Pisk osteterningerne i og bland det hele godt.

Sæt 1 spsk. af blandingen ad gangen på en bageplade, enten godt smurt eller med bagepapir.

Bag vandbakkelserne i 15 min., skru så ned for varmen til 180 grader og bag dem i yderligere 15 minutter, eller til de er gyldne.

Gougères skal være sprøde udvendig og bløde og fugtige indvendig, men de er lækre uanset hvor sprøde, de måtte blive udenpå.

Lad dem køle af på en bagerist.

God fornøjelse.

NjEL-SERVICE

EL-INSTALLATIONER TELE/DATA INSTALLATIONER

aut. El-installatør Niels Jørgensen

Vestergårdsvej 66, 4300 Holbæk Tlf. 59 46 15 04

www.nj-el.dk

nj@nj-el.dk

*NJ El-service, den lokale el-installatør,
din garanti for en sikker forbindelse!*

Forsiden: Gillingham Mill (1824) af den engelske maler, møllersønnen John Constable (1776-1837). Jeg har altid holdt meget af Constables billeder, og da jeg alligevel ikke kan finde et billede af en dansk mølle fra ca. 1200 har jeg valgt dette stemningsmættede billede. Trods alt hører den altså til opsatsen s. 17ff

Sune Ebbesen og den halve hovedlod

Sorø Kloster II – Grundlagt 13.6. 1161

I 1161, da *Absalon* havde været roskildebisp i tre år, genoprettede han familieklostret på øen i *Sorø Sø*. Denne gang blev det tilknyttet den ny modeorden, *cistercienserordenen*, mens det tidligere havde været benediktinsk. Et ordensskifte, der meget vel kunne have nogle storpolitiske undertoner. I disse år hærgede en lang (1159-77) og bitter kamp om pavemagten. Den kejserfjendtlige pave, *Alexander 3.*, kunne regne med cistercienserne som sikre støtter. Da kejseren betragtede Danmark som et lydland, hvor kongen var hans vasal, lagde han et kraftigt tryk på *Valdemar den Store*, og det var også et tryk, som *Absalon* som en af kongens nærmeste rådgivere – og venner – måtte tage hensyn til. De gjorde deres bedste for at slippe uden om en afgørelse. Den danske ærkebiskop *Eskil*, der havde været ven med den hellige *Bernhard af Clairvaux* (1090-1153) støttede helhjertet og kompromisløst *Alexander*. (Denne langvarige sag har jeg skrevet noget mere om i nr. 120 (7/2019).

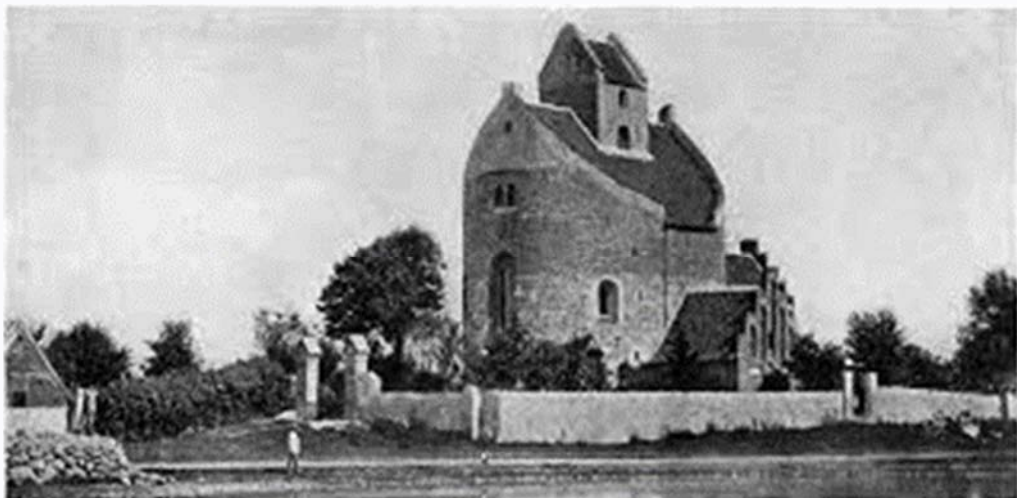
Absalon sørgede fra starten for, at det nye kloster fik et langt bedre økonomisk grundlag end det gamle, og ligeså en langt større kirke – i tegl og efter den nye ordens forskrifter. Men et større kloster, der var i opbygningsfasen, havde hårdt brug for store, løbende indtægter. Udover klosterkirken skulle de øvrige klosterbygninger opføres og meget andet. Det skulle ikke blot være et cistercienserkloster, men også et familiekloster, hvor i hvert fald prominente medlemmer af slægten skulle stedes til hvile. Det betød, at det var slægtens medlemmer, der måtte spytte i kassen, so oder so.

Arvinger og legatarer

Absalon lovede af egen drift klostret en halv hovedlod af sin formue, og han fik overtalt/mobbet storebror *Esbern Snare* og deres rige fætter *Sune Ebbesen* af Bjernede til også at love det en. Det var ikke tilladt at skænke en kirkelig institution mere end en halv hovedlod (= en datterlod). Af praktiske grunde. Det forhindrede nemlig de rigtige arvinger i at få omstødt en legal donation. Men der var, som det skulle vise senere, altid visse muligheder. Under alle omstændigheder gjaldt det om at finde ud af, hvor stor en hovedlod var.

Det afhang af arvingernes antal og køn. Som dette eksempel viser: *Absalon* havde hverken kone eller børn. Klostret kunne derfor få halvdelen af hans formue. *Esbern* efterlod sig tre sønner og to døtre, dvs. fire hovedlodder. *Sune* efterlod sig syv sønner og en datter, dvs. syv et halv hovedlod. Hertil skal i begge tilfælde lægges den halve hovedlod til klostret. *Sunes* efterladte bo bestod af otte hovedlodder, hvoraf datteren og klostret skulle dele den ene.

Absalon ordnede sit mellemværende med klostret i 1199. Han døde i 1201. Hans testamente var i orden, men mht. *Sorø* var overdragelsen sket forinden, fordi det var det mest praktiske. *Esbern* og *Sune* var begge enkemænd, da de afgav løftet. *Sune* døde 1186, *Esbern* 1204. Ingen af dem nåede dog at skrive det nødvendige testamente, hvor de eksakte donationer til klostret skulle være opført. En legatar kan kun få de ”genstande”, der er udtrykkelig er angivet.

Bjernede Kirke, som den så ud omkr. 1852. 40 år senere kastede landets førende arkitekt mht. kirkerestaureringer Herman Baagøe Storck (1839-1922) sig over den ikke helt velvedligeholdte, men dog også sagsløse bygning med en grundig og herostratisk restaurering (1890-92). Den gik ikke mindst ud over den pudsige, særprægede om man vil, teglbyggede overdal, der fjernede ethvert spor af "bispehuen" incl. Den særegne udgave af tagrytteren. En ændring, der beklagedes af mange. Ellers kan man se, at kirken dengang lå meget landligt uden synderlig kontakt med den landsby, hvor den efter tiden som gård- eller stormandskirke fungerede som sognekirke. Akkurat som nu.

At dømme efter Sorø Klosters Gavebog synes Sune Ebbesen at have været den godsrigeste af Hviderne. Det kan være rigtig nok, men er ret beset umulig at vide. Sune havde testamenteret en halv hovedlod (= en datterlod) til klostret, men da han døde (i 1186), havde han noteret mere præcist, hvad klostret skulle modtage. Det var nødvendigt, når klostret "kun" var legatar. Da ingen af de øvrige arvinger bestred bestemmelsen, blev det så op til de enkelte senere at opfylde Sunes løfte.

Hvor meget hver enkelt arving ville få, kunne først afgøres, når hele boet var gjort endeligt op. Arvingerne måtte derfor ud af deres andel i fællig skænke klostret hvad det havde ret til. Det hjalp dem ikke, at Sunes specifikation manglede. De havde som hans arvinger et moralsk ansvar for klostrets andel. Et ansvar, der måske blev særlig tungt, fordi der var tale om et familiekloster, hvor mange af arvingerne en dag skulle stedes til hvile ved deres slægtninge. Måske fornemmede de også, at Absalons skygge hvilede over dem.

Det må formodes, at arvingerne dengang havde nemmere ved at finde ud af størrelsen på og fordelingen af arvemassen, end historikerne i nyere tid, dvs. inden for de sidste 200 år. I hvert fald på ét punkt havde arvingerne det lettere end historikerne. Arvingerne vidste hvad et bol var for en størrelse. Det har historikerne trods mange seriøse forsøg fra meget kyndige forskere ikke fundet en alment accepteret forklaring på. F.eks. om det blot gælder som et arealmål eller om det ligesom hartkorn også omfatter

bonitet og måske herlighedsværdier. Det fremgår ikke af de middelalderlige kilder, som de kyndige har nærlæst både en og flere gange. Nogle af de kyndige har dog givet deres bud på sagen – men ingen synes at have fundet den rigtige forklaring.

Nogle tal - for en gangs skyld

En af dem er arkæologen og historikeren *Poul Nørlund* (1888-1951), kendt som Trelleborgs udgraver, der i 1927 gav sit bud på Sune Ebbesens godsmasse. Baseret ikke mindst på oplysningerne i Gavebogen. Den eksisterer i dag i et håndskrift fra ca. 1440, der består af to dele: A-delen fra ca. 1161 til 1225, og B-delen fra ca. 1226 til 1440. Han nåede frem til et resultat på 480 bol – et antal, der chokerede hans kolleger og ham selv. Landsarkivaren Svend Aakjær var kort forinden nået frem til, at et sjællandsk bol var lig med ca. 100 tønder land (a 5.500 m²). 480 bol = 264.000.000 m² = 264 km². Landets største gods i dag er *Bregentved*, med et samlet areal er 65 km².

Senere, i 1929, vendte Nørlund i en stor artikel i *Historisk Tidsskrift* i 1929, tilbage til Sunes gods og gavebogen. Her nævner han i øvrigt *Kong Valdemars Jordebog* fra 1234 og *A-delen* fra ca. 1225 som de vigtigste mht. besiddelsesforholdene på Sjælland i Valdemarstiden. Jordebogen dækker hele riget, mens Gavebogen kun omfatter klostrets besiddelser på Sjælland.

Et indtryk af kildematerialets beskedenhed giver han i en særlig oversigt, der indeholder ”jordbetegnelserne” (dvs. enten bol-tal eller afgiftsværdier) fra alle kendte kilder fra 1085 til hhv. 1215 og 1250. Det samlede antal til 1250 er 42 kilder, heraf hidrører de 23 (55%) fra Sorø. Tallene fra 1215 er hhv. 33 og 20 (61%). De siger altså ikke alene meget om beskedenheden, men også om ensidigheden. Der var jo i perioden mange andre storgodsejere end Sorø Kloster. Det hører dog med, at der findes en ”gave-gruppe”, der ikke kan bruges i denne sammenhæng: storgodserne. I 1199 testamenterede Absalon Holbæk-godset til klostret. Sammen med andet. Der står ikke andet end *Holbæk-godset*. Altså ikke hvor meget det omfattede etc. Da klostret mageskiftede det med *Valdemar Sejr*, eksisterede der formentlig en nogenlunde detaljeret oversigt, hvilket nok også var tilfældet med de andre store fælleserhvervelser, men disse oversigter kendes ikke. At der har eksisteret mange flere kilder er der ingen tvivl om. Mange vognlæs skriftligt kildemateriale fra kirker mv. på Sjælland blev i 1728 oplæbt til Universitetsbiblioteket på Trinitatis Kirkes loft, men inden man fik gjort noget ved pakkerne, brændte Kirken, bortset fra Rundetårn, 20. oktober s.å. Meget kildemateriale blev forinden destrueret ved reformationen i 1535.

Rundkirker og Hvider

I almenheden eller i den folkelige bevidsthed (om man vil) syntes Sune Ebbesen at stå helt i skyggen af fætrene Absalon (især) og Esbern Snare. At Absalon har stjålet det meste af opmærksomheden er vel ikke så underligt i betragtning af alt det, han var involveret i sit liv: som kirkefyrste, fremstående politiker og rådgiver, storgodsejer, kirke- og klostergrundlægger med talrige kontakter til ind- og udland. Den mand må have haft utrolig travlt evigt og altid, samt været dygtig til at uddelegere det knap så vigtige arbejde. Dertil også bygherre i stor stil. Nogle vil måske mene, at alt det havde han tid til, fordi han hverken havde kone eller børn, og ikke behøvede at bekymre sig om privatøkonomien.

Nedenfor: Vor Frue Kirke i Kalundborg, påbegyndt af Esbern Snare ca. 1190, fuldendt af hans datter Ingeborg, der vist også fuldendte andre af hans kirkebyggerier. Måske Gørlev Kirke, hvor der findes et maleri af hende fra ca. 1250. Hun døde i 1267, som en meget gammel. 62 år efter faderen. Hun var Sorø Kloster en stor støtte i svære tider efter en brand i 1247.

Ovenf. Bjernede Kirke, som den ser ud pt.

Sune er som nævnt mest kendt som Bjernede Kirkes bygherre, men han havde også andre kirker på "samvittigheden". I hvert fald tolv andre. De fleste øst for Bjernede, med en særlig koncentration omkring den anden hovedgård, som han skrev sig til, Knardrup (SV for Værløse). Han opførte flere kirker end fætrene, der så tegner sig for nogle mere berømte. Esbern Snares mest kendte er den femtårnede Maria-kirke i Kalundborg,

Konsulent Torben Viltoft

PC - Hjælp

Til almindelige brugere

Koster ikke mere end en almindelig håndværker

Jeg giver gerne tilbud inden jeg går i gang

Kontakt mig ved at ringe: **28 68 35 65** eller

Send en e-mail: **it@viltuft.net**

Jeg er i Holbæk område - Jeg kan løse stort set alle pc problemer

GRØN ANLÆGSSERVICE

HESTIA

Ny Hagestedvej 5 - 4532 Gislinge

Tlf. 59 46 06 07 / Mobil 40 98 06 10

e-mail: hestia@mail.dk – www.hestiais.dk

Vi tilbyder en bred vifte af top-professionelle ydelser

Fliselægning og anlæg af stensætninger til bede eller støttemure

*

Anlæg af græsplæner og blomsterbede

*

Topdress og fjernelse af mos i græsplæner

*

Fræsning og grubning af haver

*

Træfældning og beskæring

*

Stubfræsning

*

Anlæg og vedligehold af havedamme

*

Miljøvenlig ukrudtsbekæmpelse i belægninger, plæner og bede

*

Skadedyrsbekæmpelse

*

Løbende vedligeholdelse af haver og parker

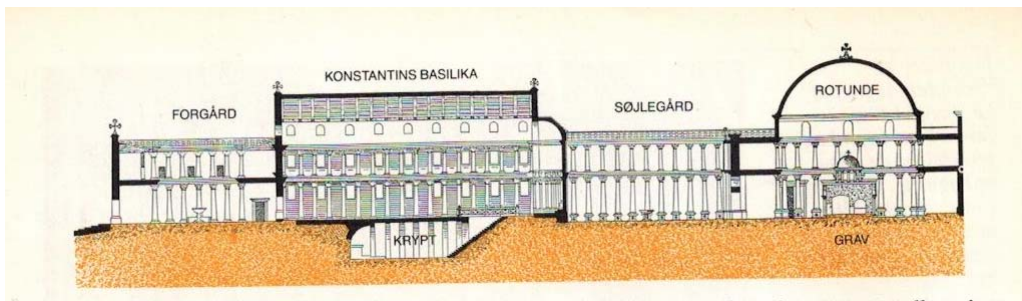
Sune er i nutiden nok mest kendt som Bjernede Kirkes bygherre. En i muren indfældet *titulus* (indskriftstavle), der fortæller, at han og hans gemalinde Cecilie erstattede hans forældre Ebbe Skjalmsens og Ragnhilds trækirke med en af sten. Den nederste del af granitkvadre og den øverste af munkesten. Om den er den ældste rundkirke her i landet er uvist, men i hvert fald en af de tidligste – f. m. t. fra 1170. Den er nu Sjællands eneste, men der har tidligere været flere, bl. a. Selsø og den første Pedersborg, der senere blev ombygget eller erstattet af nybygget.

Flere steder kan man læse, at forbilledet formentlig var Schlamersdorf Kirke i *Wagrien* (det østligste Holsten). Den skulle han have set, mens han var på krigstogt med Valdemar d. Store dér. Den forklaring har jeg dog meget svært ved at tro på. En kirke i fjendeland??? Især i betragtning af, at der kunne være andre og vigtigere. Den første, der melder sig som den mest sandsynlige er kristenhedens helligste kirke overhovedet *Gravkirken (Anastasis) (326-35) i Jerusalem*. Det er uvist om Sune har været dernede, men det er ikke usandsynligt. Hans søn Johannes besøgte byen i 1203. I 1103 rejste kong *Erik Ejegod* med sin ”borgerlige” dronning *Bodil Trugotsdatter* på pilgrimsrejse til *Det hellige Land*. Erik døde på Cypern på vejen derned, Bodil kort efter på *Oliebjerget* uden for Jerusalem. Hun fik dog set byen, der var det fornemste kristne pilgrimsmål. (Kun en halv snes km. syd for ligger *Betlehem*, hvor der er opført en *Fødselskirke* på det sted, hvor Jesus iflg. traditionen blev født. Begge kirker er opført af kejser *Konstantin d. Store (272-306-337)* på opfordring af hans mor *Skt. Helena (246/48-330)*, der havde besøgt området.

Den vigtigste del af Gravkirken udgøres af den rotunde, der blev opført omkring den klippeblok, der havde rummet Jesu grav efter korsfæstelsen, som bekendt kun i ca. halvandet døgn. Eftersom Jesu genopstandelse er den allervigtigste begivenhed i kristendommens historie, er dette sted selvsagt også det helligste. Kristus døde på korset for at sone vores (menneskehedens) synder, men overvandt døden ved at genopstå. Graven er der eneste eksisterende sted, hvor Jesus har opholdt sig. Meget tyder nemlig på, at evangeliernes oplysninger om korsfæstelsen og begravelse er korrekte.

Hvorfor skulle Sune vælge en wagrisk landsbykirke som forbillede? Det efterlader en mistanke om, at dem, der har fået den idé, ikke har kunnet forestille sig, at en mand som Sune vidste ganske god besked om forholdene i f. eks. Det hellige Land. Eller i det mere nærliggende Burgund. Mere præcist Dijon, der var en af hertugdømmets hovedbyer og et meget rigt center for handel og kultur. Den mest berømte af byens kirker i 1100-tallet var den enorme klosterkirke, *Skt. Bénigne* (opf. 1001), der hørte til Cluny-kongregationen. Her indgår, mellem skib og kor, en stor rotunde, der er viet til Jomfru Maria, dvs. placeret samme sted som rotunden i Gravkirken.

Sune er som nævnt mest kendt som Bjernede Kirkes bygherre, men han havde også andre kirker på ”samvittigheden”. I hvert fald tolv andre. De fleste øst for Bjernede, med en særlig koncentration omkring den anden hovedgård, som han skrev sig til, *Knardrup* (SV for Værløse). Han opførte flere kirker end fætrene, der så tegner sig for nogle mere berømte. Esbern Snares mest kendte er den femtårnede Vor Frue / Maria-kirke i *Kalundborg*. Esbern tegner sig for otte flere, ligesom Absalon (bl. a. nuv. Roskilde Domkirke i samarbejde med bisp Peder.)

Da kejser Konstantin den Store blev Romerrigets enkejser i 324, indkaldte han til et stort kirkemøde, der skulle skaffe enhed i kirken, der allerede prægedes af sektdannelser og andre uenigheder. Jerusalems biskop deltog og han fik tilladelse til at rive et Afroditetempel ned på Golgata, så det blev muligt at frilægge Jesu grav. Dette arbejde begyndte i 326. Kirken, opført og bekostet af Konstantin stod færdig i 381. Jerusalem var i en by, der i de sidste 2500 år har været et stridens æble. Oprindeligt kananæisk, fra omkring 1800 f.Kr. Kong David erobredet den omkr. 1000 f.Kr. og gjorde den til sin hovedstad (Davidsbyen el. Zion). Det er altså en meget lang historie. Gravkirken blev ødelagt første gang af perserne i 614, men snart genopført i uændret skikkelse. I 1009 ødelagde en muslimsk fanatiker kirken, bortset fra Rotunden, der var for solid. Efter en længere pause, genopførte korsridderne, der havde generobret byen i 1099 en ”beskåret” udgave af den. Nu er der Rotunden med skib og tilbygninger tilbage. Ca. halvdelen af Konstantins. Da Saladin erobrede byen i 1187, lod han kirken i fred. Det er altså den kirke, i repareret og restaureret tilstand, der står i dag. Nu er det måske mere den store tilstrømning af pilgrimme og turister, der alene ved deres nærvær kan virke nedbrydende på den. Kropsvarme og udåndingsluft. Det er noget, der næsten har ødelagt Det sextinske Kapel i Rom og især Michelangelos berømte fresker. Det er den græsk-ortodokse, det armenske patriarkat og den katolske kirke, der i fællig ejer kirken.

Møllediget og vandforsyningen

Da Absalon havde reetableret klostret på øen i søen og på forskellig vis havde sikret sig, at det fik de nødvendige indtægter til driften, mv., samt sat det nødvendige byggeri i gang, primært kirken, for uden den var der intet kloster, skulle der løses en række praktiske problemer mht. det daglige liv og den daglige drift. Vand spillede en stor rolle for cistercienserklostrene. I mange af dem fandtes en eller flere munke, der var eksperter i ”vandforsyning”. De blev også lånt ud til andre klostre uanset orden, hvis der behov for professionel hjælp. Da Sorø blev genoprettet, var det meget naturligt, at de fik hjælp fra moderklosteret Esrum, hvor de havde praktiske erfaringer.

”Det vil dog være omsonst at lede efter så tidlige kildeoptegnelser, for på den tid var praktiske og tekniske problemer alene til for at løses, og ikke til for at blive beskrevet.” (Aage P. Ravnsgaard: Møllediget i Sorø, Hikuin 39, s. 29-54). Der findes ingen skriftlige kilder mht. Møllediget. Dog nogle spredte bemærkninger i Gavebogen om trakasserierne med Pedersborg-folkene, samt nogle få lakoniske

noter om Peder Sunesens indsats for at få afsluttet sagen i 1205. Derimod findes der nogle synlige levn – selve Mølleediget, nu *Filosofgangen*, og Kanalen i det område, der hedder Flommen, plus resultater af arkæologiske (men upublicerede) udgravninger. Hvortil nogle få gamle kort af ikke særligt god kvalitet. Det er disse ”ting” den citerede artikel samt en artikel af udgraveren *Tage E. Christiansen* i ”*Det skabende menneske I*” (Festskrift til *P.V. Glob* 1981) bygger på. Det er der især i Hikuin-artiklen kommet en meget spændende artikel ud af.

Hvad vandforsyning angik lå Sorø umiddelbart ideelt, skulle man tro. På en ø, hvor der var kort afstand til ”fastlandet” mod nordvest, nord og øst. Det førte til planer om et uundværligt og ikke helt lille projekt: *at etablere en vandstrøm*, der skulle dels agere drivkraft til en mølle og desuden sørge for vand til køkkenerne, bagerset, bryggeret, vaskevand og desuden at fjerne affald fra køkkenregioner og necessarier (= hemmeligheder, latriner (begge latin) m.m. – kort sagt nødtørftshusene – somme ville jo nok kalde dem for ”lokummer”, hvilket i øvrigt ville være helt i overensstemmelse med klostrets ”koncernsprog”, latinen. Ordets grundform *locus* betyder ”sted” (”lokalitet”). Jfr. *Locus Dei*, Guds Sted, Løgum Klosters oprindelige navn). Men det var alt sammen at anse for entreprenøropgaver – hovedsagelig hårdt fysisk arbejde. Men det viste sig også (måske ret overraskende) et ”politisk” problem.

”Dødsfjenderne på Burgh”

Nord for Sorø finder man i dag *Petersborg Kirke* og rester af en rundkirke. I 1160 var stedet (ifølge et pavebrev kaldet *Burgh*) ejet af stormanden *Peder Torstensen* (d. 1175). Han var gift med *Cecilie Skjalmsdatter* (d. 1175), datter af Skjalm Hvide. Peder havde tidligere haft et nært forhold til Absalon, der havde brugt ham som underanfører ved flere vendertogter. Der vides intet om Peder, før han trådte ind i Hvidernes kreds pga. sit ægteskab med Cecilie, men han var ikke blevet gift med hende uden en baggrund i en solid (sjællandsk?) stormandsslægt.

Trods familieskabet nægtede Peder og hans efterfølgere i over 30 år hårdnakket at hjælpe munkene med deres vandprojekt. Argumentet var, at det ville skade agre mv. der ville blive ramt af oversvømmelser, hvis noget gik galt. ”Og gør det jo nok!” for at citere en vis *Yvonne* (Jensen)) Det medførte en del ondt blod mellem Pedersborg-folkene og munkene. Projektets gennemførelse afhang af et ja fra Burgh.

Der var ikke fundet nogen løsning på det, da Sune Ebbesen døde i 1186. Men byggearbejderne på øen i søen blev ikke berørt af sagen. Det sørgede Absalon for. Skønt endnu ufærdig kunne højalteret indvies i 1182.

Det viste sig ret hurtigt, at Sune-arvingerne ikke havde alt for travl med at bringe deres forhold til klostret i orden. Altså sørge for, at det fik hvad der svarede til den lovede halve hovedlod. På et tidspunkt fik Sunes gejstlige sønner, Peder og Andreas, den idé, at arvingerne kunne dække en del af ”gælden” ved at betale for etableringen af vandforsyningen. Herunder så finde en endelig ordning med slægtningene på Burgh. Desværre er der ingen antydninger af, hvad dette store entreprenørarbejde, Mølleediget, skulle ansættes til rent økonomisk. Med alle de ukendte faktorer af forskellig art, havde det nok også været svært.

En del blev drypvis betalt med jordegods fra Sunes udstrakte besiddelser i Midt-, Øst- og Nordsjælland. Meget af det strøgods, som munkene enten kunne forene med eksisterende besiddelser eller mageskifte til bedre beliggende gods. Det måtte arvingerne udrede af deres del – hver for sig. Men det kom jo ikke projektet til gode. Det blev så bisp Peder, der i 1205 tog affære. Han betalte dels af egen kasse 6 guldmark (= 144 mark) som kontant bidrag og fik arrangeret en større magelægsforretning, som alle parter omsider accepterede. Det hjalp formentlig, at de to brødre hørte til de mægtigste i landet som hhv. Roskildebisp (Peder) og ærkebisp, og at de begge hørte til kong Valdemar Sejrs nærmeste rådgivere.

”Med min hakke, min chorobat og min spade”

Under alle omstændigheder har munkene utvivlsomt foretaget nogle indledende undersøgelser af terrænet og målt vandspejlskoterne – (søernes overfladehøjder). Da det viste sig, at Sorø Søes vandspejlskote lå højest. var det denne kendsgerning, der blev bestemmende for projektets videre forløb.

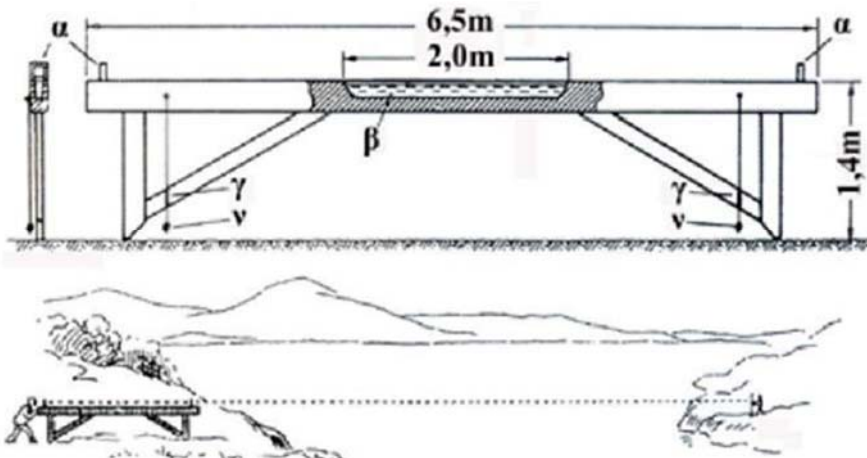
De moderne beskrivelser af hele entreprenørprojektet virker på amatører, som mig, ret forunderlige og ganske avancerede i forhold til hvad vi ellers mener om en sådan formåen i middelalderen. F.eks. målingerne af søernes overfladehøjde mv. Der gemte sig nok en hel del viden fra de gamle romere, der havde fundet frem til metoderne, når de skulle anlægge veje, bygge broer og ikke mindst akvædukter. Især de sidste lader sig jo stadig bese og studere. *Pont du Gard* i Provence, nord for Nimes, er særligt berømt. Færdig 18 f.Kr. Den mest fotograferede del er 275 m lang og 49 m høj.

Det egentlige entreprenørarbejde (jordarbejdet) kunne først begynde, da aftalen med Pedersborg slægtningene var hjemme, de nødvendige mageskifter aftalt eller realiseret og bisp Peder havde indskudt sine 6 mark guld, så der blev arbejdsro. I 1205. Det drejede sig ikke alene om et stort gravearbejde, samt opførelse af en vandmølle, der skulle ligge lige inden for klostermuren. Inde på selve klostergrunden skulle der føres to kanaler ind i og ud af økonomibygningerne. Spildevandet endte naturligvis i Sorø Sø, men det var i modsætning til moderne spildevand uden giftige stoffer. Så vidt var civilisationen endnu ikke nået. Det var endnu ren natur.

Hvor stor en arbejdsstyrke, der blev sat på opgaven er som det meste andet uvist. Nu var det meste af egnen mellem Ringsted og Slagelse, med Sorø som centrum, *Hvide-land*. Her havde de utrolig meget jordegods, og det må have været muligt for dem at samle en større flok raske og rørige mænd til det grove arbejde. Selve ingeniørarbejdet (= papirarbejdet) har munkene selv klaret, i starten med hjælp af en broder fra moderklostret Esrum. Han havde ry for at være specialist i den slags. Undervejs har han vel sagtens fået oplært egnede ordensbrødre i Sorø til den slags opgaver.

Det mest imponerende ved det færdige Mølledigeprojekt er nok, at det i den ca. 1,8 km lange kanal langs øens østside lykkedes at gennemføre et fald på 3 cm pr. 100 m. Det var nok til at drive vandmøllen inde på klostergrunden og til de øvrige opgaver det var udset til – i og uden for bygningerne.

Se kortet på bagsiden

Det var ikke så lige til omkr. 1200 at måle vandstanden i en sø, og det var en nødvendighed for Sorø-munkene, fordi de skulle udnytte forbindelsen mellem Sorø Sø Tuel Sø. Men de havde altså fundet ud af det på en eller anden måde. Det antages, at de måske her kendt til det nivelleringsinstrument, som romerne, der brugte det til veje, viadukter mv., kaldte for en Chorobat. Det er en sådan, der ses øverst på tegningen. Det blev anbragt på toppen af nedrammede træpløkke og nivelleret. Til sådant brug blev hulningen i bjælken fyldt med vand, så den virkede som et waterpas. Ned fra bjælken blev to blylod ophængt i snore. Når bjælken havde samme niveau kunne man markere deres stilling på en skala – nulpunktet – og derudfra efterfølgende afsætte en vandret linie i terrænet. Det er bedst til veje og kanaler. Ellers eller som supplement kunne man bruge et sigteinstrument, som det også sker i dag ved moderne landmåling. Romerne var sande mestre i den slags målinger. I Mølledigetfældet gjaldt det om at finde det rigtige fald (3 cm pr. 100 m) i den kanal, der blev gravet fra Tuel Sø ind på klostergrunden ved Sorø Sø. En kanal på ca. 2 km.

Sune-sagen er interessant pga. Møllediget, der er et af de største entreprenørarbejder i dansk middelalder og formentlig i også i nordeuropæisk. Men det har pudsigt nok ikke haft fagfolkernes interesse. Det er ikke blot en udgravning af en ca. 2 km lang kanal, hvor den opkastede jord blev brugt til et dige, der skulle hindre oversvømmelse flere steder. Det er langt mere raffineret. Det afgørende var, at der blev "fremtryllet" en vandstrøm, der havde et tilpas fald, der kunne gøres klostermøllen funktionsdygtig. Hertil krævedes et fald på 3 cm pr. 100 m, for nu at bruge moderne mål. Til selve gravearbejdet brugte man træspader, måske med jernbeslag.

Søsystemet

Pt. er Sorø Sø 2,2 km² / 12,6 m dyb, Pedersborg Sø 0,2 km² / 5,7 m dyb, Tuel Sø (2,1 km² / 17,8 m dyb). Det er vigtigt at erindre, at Pedersborg Sø oprindeligt var den nordlige del af Sorø Sø. De to søer blev skilt af en dæmning og en bro først i 1800-tallet. Indtil da var vandspejlskoten den samme over det hele, og højere end i Tuel Sø. Vandstanden ændrede sig med årstiderne. Hæglinge Ås vandstand fulgtes med Sorø Søs.

Møllediget og Møllerenden i vore dage.

Reparation og service af person- og lastbiler

samt

- aircon-service
- diagnose-test
- reparation af
div. maskiner

**Vi skruer på alt
-bare det kan ryge
og larme**

HAGEDSTED ApS
AUTOVÆRKSTED
v/ **A.K. Pedersen**

Præstebrovej 48c • 4532 Gislinge • telf. 59 46 05 85
post@hagedsted-auto.dk - www.hagedstedauto.dk

Frem og tilbage i sol og blæst

Den 30., sidste lørdag i september blev badebroen efter en lang sommer taget op – sådan som traditionen byder. Et dusin medlemmer m/k gjorde en stor og ihærdig indsats, der bragte brodelene velbeholdne i land på ca. to timer. Hertil bidrog både garvede brobisser og helt nye. Vejret var som sådan smukt, men i det drillende hjørne. Solen skinnede, men fra vest blæste det omkr. 9 m/s med stød på ca. 14-15. Det førte til en ganske høj vandstand, men altså heldigvis ikke så høj, at den umuliggjorde arbejdet. Sådan som det skete i 2014, da man ikke kunne bjærge de sidste sektioner i land om lørdagen. De kom dog op senere. I løbet af denne sommer synes der at have været en livlig trafik på broen, men det er desværre ikke kun medlemmer mv., der har benyttet den, men også måger, der på deres egen måde har ”dekoreret” broplanker og bænke. Det hjælper næppe med ”Adgang forbudt”-skilte, så vi må vel leve med det. Men ellers: Endnu en gang kan de øvrige medlemmer af foreningen sende en varm tak til brobisserne for deres indsats. 7.4. 2024 går det løs igen – forhåbentlig lige så smidigt som i år. Det var 17. gang den kom op og ned år.

Storskrald

afhentes for anden og sidste gang i år i uge **43. (23.-27. oktober)**

Ønsker man at få afhentet sit storskrald og haveaffald, skal man tilmelde sig hos **fors.dk** – *således*: gå ind på *fors'* hjemmeside og vælg *Min forsyning*, derefter *Affald og genbrug* og videre til *Storskrald og haveaffald*. Her er der så et link til **MitID**, hvor man kan melde sig til. Herinde skal man oplyse hvor affaldet skal hentes. **Se mere på fors.dk's hjemmeside.**

Tilmeldingen skal ske senest **onsdag 18. oktober.**

Kun storskrald og haveaffald, der er tilmeldt, vil blive afhentet

*Det affald, der skal hentes, skal stå fremme ved skel fra kl. 6 morgen, skal dog pakkes pæne – end affaldet på billedet her – bundtet eller i klare sække. Ellers bliver der **ikke** hentet noget!!*

STRANDGÅRDSBLADET

Oplag: 125 eks.

Redaktion: Peter Brøns
Strandgården Øst 16
4300 Holbæk
Tlf. 6081 0543
E-mail: pb@brons.dk

Deadline næste nr. 27.11. 2023

Grundejerforeningen Strandgårdens bestyrelse:

Formand:	Allan Dalgaard	Strandgården Vest	18
Næstformand:	Kennet Jørgensen	Strandgården Øst	35
Kasserer:	Jonathan Møller Sousa	Strandgården Tværvej	8
Sekretær:	Michael Clausen	Strandgården Vest	38
Best. medlem:	Helle Quist	Strandgården Øst	66
Suppleant:	Louise Hinze	Strandgården Vest	18

GF's mail adresse: gf@strandgaarden-tusenaes.dk

GF's hjemmeside: www.strandgaarden-tusenaes.dk

Bankkonto: Danske Bank Reg.nr. 9570 – Konto nr. 0012629303

Den danske kartograf Johannes Mejer (1606-74) tegnede i årene efter 1659 dette kort over Sorø-egnen. Den røde plamage sydligt på holmen er klostret. Den kraftige grønne streg mod nordøst er området Flommen, som den nu hedder, Den i 1200-tallet gravede kanal (Møllerenden), er den tyndere, grønne streg. Svinget ind på klostergrunden ses tydeligt. Møllen lå lige inden for volden. Se mere side 17ff